

SVEUČILIŠTE U MOSTARU
FAKULTET STROJARSTVA, RAČUNARSTVA I ELEKTROTEHNIKE
PREDDIPLOMSKI STUDIJ RAČUNARSTVA

OPERACIJSKI SUSTAVI

VJEŽBE

Nastavnik: prof.dr.sc. Sven Gotovac
gotovac@fesb.hr

Asistent: doc.dr.sc. Željko Šeremet
zeljko.seremet@fsre.sum.ba

MOSTAR, TRAVANJ 2024.

KORISNICI I GRUPE

SADRŽAJ

- Osnovni pojmovi
- Prijava i odjava sa sustava
- Informacije o korisniku
- Dodavanje korisnika
- Brisanje korisnika
- Promjena podataka o korisniku
- Bitne datoteke

OSNOVNI POJMOVI (1)

- Linux je višekorisnički operacijski sustav
  - Više korisnika može upotrebljavati jedan sustav
- Razlozi zbog kojih jezgra mora razlikovati korisnike
  - Zaštita privatnosti
  - Specifične postavke i podaci
  - Sprečavanje zlouporabe
  - Pravedna raspodjela resursa

OSNOVNI POJMOVI (2)

- Prijava na sustav
  - "logiranje"
- Odmah po prijavi na sustav korisnik je smješten u svoj matični direktorij (HOME directory)
  - Korisnik u njemu može pisati/brisati
  - Garantira se da će biti očuvano kada se korisnik odjavi i ponovno prijavi na sustav

OSNOVNI POJMOVI (3)

- Terminal -
U/I naprava za komunikaciju korisnika s računalom
- Nekada fizički uređaj, danas programski emulatori
  - **tty0, tty1, tty2, ...**
    - Označavaju virtualne terminale
  - **pts/N**
    - Označavaju pseudoterminale, tj. programske emulacije ili spajanje preko mreže npr. gnometerminal

ODJAVA SA SUSTAVA

- Skraćeno se može izaći s **Ctrl+D**
- Zadatak 1
  - pokrenuti pseudoterminal
  - odjaviti se sa Ctrl+D
  - pokrenuti pseudoterminal
  - pokrenuti dodatnu ljusku (bash)
  - odjaviti se sa Ctrl+D

PRIJAVA NA SUSTAV

- Na terminalu je pokrenut program **login**
- Između terminala se prebacuje sa **Ctrl+Window+Alt+F1...F7**
- Zadatak 2
  - prebaciti se na prvi terminal
  - odjaviti se sa logout
  - pokrenuti dodatnu ljusku (bash)
  - odjaviti se sa logout

NAREDBA who (1)

- Naredba može prikazati podatke o korisniku
- Zadatak
  - Pokrenuti naredbu **who**

\$ who

user	tty7	20111111	12:01	(:0)
user	pts/0	20111111	17:08	(:0)
user	pts/1	20111111	17:08	(:0)
user	pts/2	20111111	17:12	(:0)

NAREDBA `who` (2)

- Poseban oblik naredbe **`who`** je **`who am i`**
  - Ispisuje tko je trenutni korisnik na trenutnom terminalu
- Varijanta te naredbe je **`whoami`**
  - Ispisuje samo korisničko ime
- Zadatak
  - Isprobati prethodne dvije naredbe

NAREDBA w

○ Zadatak

- Pokrenuti naredbu w i pogledati ispis

USER	TTY	FROM	LOGIN@	IDLE	JCPU	PCPU	WHAT
user	tty7	:0	12:01	5:32m	3:45	9.67s	awesome
user	pts/0	:0	17:29	3:21	0.33s	0.33s	bash
user	pts/1	:0	7:31	1:06	0.33s	0.33s	bash
user	pts/5	:0	17:23	0.00s	0.32s	0.00s	w

Root (1)

- Jezgra interno radi s brojevima koji su dodijeljeni korisnicima
  - Naziva se i UID (User ID)
  - 16 ili 32bitni broj
- Jedan korisnik se posebno tretira
  - Administratorski korisnički račun UID=0
    - Daleko poznatiji kao root!

ROOT (2)

- Bitno pravilo sigurnosti i opreza
  - Nije preporučljivo ulogiravati se i/ili raditi kao root!!!
  - Raditi kao običan korisnik pa tek kad je nužno prebaciti se na root korisnika
- Root može sve!!
- Sve ostale korisnike sustav ne tretira posebno ni na koji način
- Root može sve!!

MIJENJANJE KORISNIKA

- Vrlo bitna naredba **su (switch user)**
- Dva bitna oblika naredbe
  - su <korisnicko ime>**
  - su - <korisnicko ime>**
- Bez argumenata mijenja korisnika u root
- Preporuča se korištenje drugog oblika
- Zadatak
  - Postanite root korisnik!

BAZA passwd (1)

- Temeljna datoteka s korisnicima je **/etc/passwd**
  - Povezuje korisničko ime i UID
- Sadrži i ostale podatke
  - Nekada je u njoj bila i lozinka
  - Vrlo loše sa sigurnosne strane, napad baziran na rječniku
  - Ne može se zabraniti njeno čitanje jer mnoštvo aplikacija ovisi o podacima u toj datoteci

BAZA passwd (2)

- passwd baza sadrži jedan zapis po liniji
  - Svaka linija sadrži sljedeće informacije razdvojene dvotočkom
  - Korisničko ime, UID, GID, info, matični direktorij, ljuska koja se koristi

root:x:0:0:root:/root:/bin/bash

- Nije preporučljivo direktno uređivati tu bazu
  - Postoji posebna naredba **vipw** koja omogućava uređivanje na siguran način

BAZA shadow

- Dodana je **/etc/shadow** datoteka
  - Sadrži kriptirane lozinke, te dodatne podatke o njihovom trajanju
  - Čitljiva je isključivo administratoru /rootu
- Korisničko ime, lozinka, NIZ POLJA SA PODACIMA O PROMJENI LOZINKE
root:T3RqrxU1MAH3F3wtuQu/:13284:0:99999:7:::
- Veza s **passwd** datotekom je preko polja s korisničkim imenom

GRUPE (1)

- Korisnici se grupiraju u korisničke grupe
- Radi lakše administracije i dijeljenja podataka
- Svaki korisnik ima
  - Primarnu grupu
    - Zapisana u **passwd** datoteci
  - Sekundarne grupe
    - Sve grupe kojima korisnik pripada
    - Grupe kod kojih je korisnik naveden u **/etc/group** datoteci

GRUPE (2)

- Operacijski sustav korisnike i grupe vodi preko brojeva!
  - **UID (User ID)**
  - **GID (Group ID)**
- Podatke možemo saznati korištenjem naredbe **id**
- Zadatak
  - Pokrenuti naredbu **id** i provjeriti kojim grupama korisnik pripada

GRUPE (3)

- Po prijavi na sustav korisnik je u svim grupama
  - Prijava u druge grupe s naredbom **newgrp**
- Podaci o grupama su u datoteci **/etc/group**
  - Svaki redak predstavlja jednu grupu
    - Ime grupe, lozinka, GID, lista članova
  - Lista je popis korisničkih imena odvojenih zarezom
- Grupe također imaju posebnu datoteku za lozinke **/etc/gshadow**

MANIPULACIJA KORISNICIMA (1)

- Tri osnovne operacije s korisnicima
  - Dodavanje novog korisnika
    - Naredba **adduser**
  - Promjena lozinke korisnika
    - Naredba **passwd**
  - Promjena podataka o korisniku
    - Naredba **usermod**
  - Uklanjanje korisnika
    - Naredba **deluser**

STVARANJE KORISNIKA

- Stvaranje novog korisnika

 # adduser <korisnik>

- Dodavanje korisnika postojećoj grupi

 # adduser <korisnik> <grupa>

- Stvaranje nove grupe

 # adduser --group <grupa>

ili

 # addgroup <grupa>

MIJENJANJE LOZINKE

○ Lozinka je vrlo bitna

- Ne manja od 8 znakova, kombinacija slova, brojki i posebnih znakova
- Izbjegavati riječi iz rječnika, imena i slično!
- Promjena se obavlja naredbom **passwd**
  - Traži se postojeća lozinka, a potom dva puta nova lozinka

○ Zadatak

- Promijenite lozinku, odlogirajte se, ulogirajte te potom vratite staru lozinku

PROMJENA PODATAKA O KORISNIKU (1)

○ Promjena podataka o korisniku

- Mogu se mijenjati svi podaci

usermod <opcije> <username>

- Promjena ljuske, opcija **-s <shell>**
- Promjena matičnog direktorija, opcija **-d <dir>**

○ Zadatak

- Promijeniti ljusku korisnika testuser u tcsh
- Pomaknuti matični direktorij korisnika **testuser** u direktorij **/home/testuser**

PROMJENA PODATAKA O KORISNIKU (2)

- Ljuska korisnika može se promijeniti i naredbom **chsh**
- Naredba **chfn** mijenja podatke o korisnicima poput imena i telefonskog broja
  - Ista polja koja se unose kod stvaranja korisnika naredbom **adduser**

PROMJENA PODATAKA O KORISNIKU (3)

- Moguće je privremeno onemogućavanje prijave korisnika na sustav

passwd -l <username>

- Uklanjanje privremenog onemogućavanja korisnika, opcija **u**

passwd -u <username>

- Zadatak

- Onemogućiti korisnika testuser
  - Pogledati datoteku shadow. Koja je promjena?
- Ponovo omogućiti korisnika testuser

BRISANJE KORISNIKA

- Brisanje kreiranog korisnika

\$ deluser <korisnik>

- Brisanje korisnika iz grupe

\$ deluser <korisnik> <grupa>

- Brisanje grupe

\$ deluser -group <grupa>

ili

\$ delgroup

MANIPULACIJA KORISNICIMA (2)

- Kod stvaranja korisnika se može definirati lokacija matičnog direktorija i njegovo brisanje zajedno sa korisnikom
- Zadatak
  - Dodati korisnika test
  - Matični direktorij korisnika treba biti /home/abc
  - Izlistati njegov matični direktorij
  - Jednom naredbom obrisati korisnika, uključujući i matični direktorij

MANIPULACIJA KORISNICIMA (3)

- Navedene naredbe su sučelja drugih naredbi

adduser   => useradd

deluser   => userdel

addgroup   => groupadd

delgroup   => groupdel

- Sve prethodne akcije se mogu napraviti i navedenim naredbama, na drugačiji način

MANIPULACIJA GRUPAMA

- Sve potrebne informacije nalaze se u man stranicama :)

groupadd

groupdel

addgroup

delgroup

- DZ

- Isprobati sve naredbe

BITNE DATOTEKE

- Ako kod stvaranja korisnika nisu definirani parametri, koriste se postavke u **/etc/adduser.conf** i **/etc/skel/**
  - U matičnom direktoriju se stvaraju predefinirane datoteke
    - Izgled datoteka je definiran u direktoriju **/etc/skel** (skeleton)
- Zadatak
  - Proučiti opcije u datoteci **/etc/adduser.conf**
  - Izlistati direktorij **/etc/skel** pa matični direktorij

KRAJ

